

Ymmärtävä uskontotiede ei ole ideologia (René Gothóni)

Lukeminen ei ole mikään yksinkertainen asia. Me olemme kaikki oppineet lukemaan, mutta siitä huolimatta väärinymmärtämisen mahdollisuus on aina läsnä lukemisessamme. Tämä johtuu siitä, että me lukijoina heijastamme lukemaamme omia ennakkoluuloja ja ennakkokäsityksiä, jotka rajoittavat meidän tulkintahorisonttiamme. Toisinaan me luemme sen minkä haluamme lukea, mikä johtaa siihen että emme näe tai ymmärrä mitä kirjoittaja on tarkoittanut. Umberto Eco tekeekin tässä eron *intentio auctoriksen* ja *intentio lectoriksen* välillä (Eco 1990, 50-52). Kun luin Teemu Tairan tulkinnan (*Tieteessä tapahtuu* 7/2001) artikkelistani "Ymmärtämisen edellytys uskontotietessä" (*Tieteessä tapahtuu* 6/2001) totesin siinä olevan sen verran väärinkäsityksiä, että lyhyt kommentti on paikallaan.

Käsitys, jonka mukaan ihmiskunta olisi tyhjä merkitsijä, joka voidaan täyttää mitä erilaisimmilla sisällöillä on täysin absurdi ajatus, eikä se saa minkäänlaista tukea empiiriasta. Ihminen ei synny tyhjiöön, vaan perheeseen, kulttuuriin, uskontoon, jolla on oma kieli. Ihmiskunta on yksinkertaisesti kulttuureista koostuva kokonaisuus, ja kaikissa kulttuureissa on jo syntyessämme merkityksien kirjo. Me synnymme siis jonkin merkityskannan jäseneksi. Ymmärtäminen lähtee liikkeelle siitä, kun me opimme puhumaan ja kommunikoidaan vanhempiemme kanssa ja sittemmin myös muitten ihmisten kanssa. Ymmärtäminen on kielellinen oppimisprosessi, joka tapahtuu tässä ja nyt joka päivä ja joka lisääntyy meidän elinaikana siten, että vanhana meitä saatetaan (ei aina) pitää viisaina (lue ymmärtäväisinä).

Kun Teemu Taira puhuu tulkinnan rakentumisen prosessin osoittamisesta ja siitä, että ymmärryksen syvenemisen kommunikoiuus tulisi olla tarkistettavissa luonnonlain tavoin, hän on käsittänyt täysin väärin Gadamerin ajatuksen. Gadamer ei puhu ymmärryksen syvenemisestä, vaan lisääntymisestä, eikä tulkinnan rakentumisen prosessia voi hänen mukaansa osoittaa tai seurata kokeellisesti, vaan ymmärtäminen on esiteoreettinen kielellinen tapahtuma, joka (yllätykseksemme) tapahtuu kun on riittävästi ollut kosketuksessa tulkittavan asian kanssa. Ymmärtämistä ei siis voida ennakoida, eikä sitä voida kontrolloida tai opettaa, mutta sitä voidaan *edistää* omaksumalla keskusteleva asenne sitä kohtaan jota pyritään ymmärtämään.

Ymmärtäminen ja hyväksyminen

Ymmärtäminen ei ole sama kuin hyväksyminen. Ymmärrän monia ihmisiä (tai luulen ymmärtäväni heitä), mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita että olen heidän kanssaan asioista samaa mieltä tai että hyväksyn esimerkiksi heidän käyttäytymistään. Taira ei tee eroa ymmärtämisen ja vaikuttamisen välillä. Ymmärtäminen ei ole sama asia kuin arvostaminen, kritikoiminen tai hyväksyminen. Käsitys, jonka mukaan uskontotieteen

pitäisi olla kriittinen on siinä mielessä ennakkoluuloinen, että lähtökohtana on usein negatiivinen (lue ateistinen) suhtautuminen esimerkiksi valtauskontoja kohtaan. Tämä suhtautumistapa voi hyvin olla uskontotieteen tutkimuskohteena, mutta se ei voi olla tutkimuksen näkökulma. Parempaa olisi puhua uskonnon profiilin arvioimisesta.

Ymmärtävän uskontotieteen tehtävä ei ole selvittää mikä uskonto on paras tai hyväksyttävä. Ymmärtäminen on keskustelua tutkimuskohteen ja tutkijan välillä, jonka lähtökohtana on yhteinen tahto ymmärtää toista, mutta myös sen tosiseikan hyväksyminen, että olemme jostakin asiasta eri mieltä. Ymmärtäminen ei ole mikään ideologia, vaan se nousee käytännön ja yhteisestä tarpeesta ja halusta olla dialogiassa toisten ihmisten kanssa.

Kun Taira kysyy kenen yhteiskuntaa uskontotiede palvelee, niin vastaus on kaikkia yhteiskuntia, sillä ymmärtäminen on olennaista kaikissa yhteiskunnissa ja ihmiselle on ominaista halu ymmärtää olemassaoloaan. Tämänhän jo todistaa maailman lukuisat uskonnot ja filosofiat. Ihmiskunta ei ole abstrakti käsite, vaan hyvin konkreettinen joukko ihmisiä, jotka elävät erilaisissa kulttuureissa. En voi hyväksyä Tairan uskontotieteen politisoimista tai kahlitsemista johonkin tiettyyn vaikutustehtävään, sillä tieteen on oltava autonominen poliittisista sidonnaisuuksista niin pitkälle kuin se on mahdollista - mieluiten kokonaan. Uskontotieteellä ei pidä olla minkäänlaista poliittista julistusohjelmaa, ei ketään vastaan, eikä kenenkään puolesta. Ainoa tavoiteltava päämäärä on oltava ymmärtämisen lisääminen empiirisen ja vertailevan tutkimuksen pohjalta.

Ymmärtäminen ei koskaan ole täydellistä, koska keskustelu, jonka juuret ovat menneisyydessä ajankohtaistuu meidän aikana meidän ymmärryksessä ja se jatkuu meidän jälkeenkin. Keskustelu ei päädy pisteeseen, vaan se jatkuu niin kauan kuin ihmiset keskustelevat. Tämä ei tarkoita, että ymmärtävä uskontotieteen tehtävä olisi palvella jotakin erityistä *status quota*, koska sellaista ei koskaan ole. Keskustelu on jatkuvasti käynnissä ja jo tämä tosiseikka muuttaa kokoajan yhteiskuntaamme ja samalla myös ihmiskuntaa. Keskustelu tämän päivän uskontotieteessä on tyystin erilainen kuin 70-luvulla, jolloin minä tulin uskontotieteeseen. Kun katson uskontotieteen palvelevan ihmiskuntaa tarkoitan yksinkertaisesti sitä, että se koko ajan lisää meidän paitsi tietoa muista uskonnoista ja kulttuureista, myös ymmärrystä niiden tapoja ja uskomuksia kohtaan. Ymmärtämättömyyden seuraus on ennakkoluulot, epäilykset ja sota, kuten voimme parhaillaan todeta.

Paavi ja ymmärrys

Polttava kysymys on tällä hetkellä miten länsimaiset ja itämaiset uskonnon edustajat voisivat istahtamaan saman pöydän äärelle yhteisenä tavoitteena ymmärtää toistensa näkökantoja ja sen myötä oppia elämään sovussa samalla alueella. Kriittinen

uskonnontutkimus eli negatiivisesti uskontoa kohtaan asennoitunut tutkimus on täysin hyödytön tämän kysymyksen ratkaisemisen kannalta. Olennaista on oppia ymmärtämään ja kunnioittamaan toisen ihmisen vakaumusta ja pyrkiä löytämään sanoja, jotka laukaisevat jännitteet ja rakentavat siltoja. Oiva esimerkki tästä on Paavin muuttunut kanta kondomeja kohtaan sillä perusteella, että ne suojelevat elämää HIV-tartunnoista. Mikäli joku olisi ymmärtänyt aikaisemmin argumentoida kondomien käytön puolesta puhumalla sen elämää suojelevasta tehtävästä esimerkiksi vakavien sukupuolitartuntojen ehkäisijänä, Paavi olisi saattanut jo vuosia sitten muuttaa jyrkkää kantaansa. Kysymys on ollut vapauttavan sanan ja retoriikan löytämisestä, jonka valossa aikaisempi kielteinen kanta kondomeja kohtaan uuden ymmärryksen valossa osoittautuu käyttökelvottomaksi. Lisäämällä tämänkaltaista ymmärrystä, uskontotieteellä on edessään suuriakin ihmiskuntaa palvelevia tehtäviä.

KIRJALLISUUTTA

Eco, Umberto (1990): The Limits of Interpretation. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Kirjoittaja on uskontotieteen professori Helsingin yliopistossa.

rene.gothoni@helsinki.fi